

K o m e n t á r
k výsledkom štatistického zisťovania
za oblasť činnosti knižníc
za rok 2014

Predmet zisťovania

Predmetom štatistického zisťovania je oblasť knižníc a ich personálne, materiálne a finančné zabezpečenie. Prostredníctvom štatistického zisťovania boli získané údaje o počte knižníc v Slovenskej republike v členení na verejné, vedecké a špeciálne knižnice, údaje o knižničnom fonde, výkonoch a poskytovaných službách knižníc. Osobitne boli získané údaje o finančnom a personálnom zabezpečení knižníc.

Spravodajské jednotky

Spravodajskými jednotkami sú knižnice, ktoré poskytujú knižnično-informačné služby verejnosti a vlastníci alebo správcovia historického knižničného dokumentu a historického knižničného fondu. V roku 2014 bolo oslovených 2 393 knižníc, z ktorých bolo 2 054 verejných, 9 vedeckých a 330 špeciálnych knižníc. Z celkového počtu knižníc bolo v roku 2014 fungujúcich 2024 (1726 verejných, 9 vedeckých, 289 špeciálnych), 33 knižníc bolo zrušených (23 verejných a 10 špeciálnych), 346 knižníc stagnovalo (311 verejných a 35 špeciálnych), 3 verejné knižnice boli vyradené, pretože prešli do siete školských knižníc, 2 špeciálne knižnice boli vyradené po dohode s OMGK SKD, 2 špeciálne knižnice boli zlúčené (pre dlhodobú stagnáciu boli vyradené 2 špeciálne knižnice a 13 verejných).

Verejné knižnice

Počet knižníc

V roku 2014 z celkového počtu verejných knižníc (2 060) knižnično-informačné služby verejnosti poskytovalo 1 726 knižníc so 156 pobočkami, 23 verejných knižníc bolo zrušených alebo zlúčených s inými knižnicami, 311 bolo stagnujúcich. Oproti roku 2013 bol zaznamenaný úbytok verejných knižníc až o 63 a nárast stagnujúcich knižníc do 5 rokov o 15.

Knižničný fond, služby knižnice

Celkový počet knižničných jednotiek (KJ) vo verejných fungujúcich knižniciach v roku 2014 bol 15 788 931, čo oproti roku 2013 predstavuje zníženie o 241 731 KJ. V roku 2014 boli vo fungujúcich verejných knižniciach na 1 obyvateľa Slovenskej republiky k dispozícii len 2,9 KJ.

Celkový prírastok do knižničných fondov fungujúcich verejných knižníc bol 261 697, čo predstavuje nárast oproti roku 2013 o 13 451 KJ, a to predovšetkým vďaka nárastu prírastku darom (96 046 KJ). Hoci prírastok KJ kúpou zaznamenal mierny nárast (162 174), s ohľadom na rast počtu obyvateľov SR predstavuje len 11,97 % odporúčaného IFLA prírastku na počet obyvateľov SR (v roku 2013 dosiahol prírastok kúpou 12,74 %, v roku 2012 13,6 %).

Obdobne pokračuje aj pokles počtu titulov dochádzajúcich periodických titulov na 6 542 (pokles oproti roku 2013 o 59 titulov), k poklesu došlo aj v počte získaných zahraničných titulov o 45, celkovo získali 709. K nárastu došlo v počte exemplárov dochádzajúcich titulov periodík, a to o 312 (v roku 2013 došlo k poklesu o 1 471 oproti roku 2012), čo predstavuje 7 991 exemplárov titulov periodík.

Zaznamenaný bol opätovne pokles počtu výpožičiek. V roku 2014 ich bolo realizovaných 15 256 208 (oproti roku 2013 pokles o 856 558 výpožičiek).

Okrem využívania základných knižničných služieb bolo zaznamenané aktívne využívanie medziknižničnej výpožičnej služby (MVS) z iných knižníc, hoci už druhý rok zaznamenalo pokles. V roku 2014 bolo zrealizovaných 22 836 výpožičiek MVS (pokles o 3 317 výpožičiek). Iným knižniciam prostredníctvom MVS bolo vypožičaných 5 684 KJ (pokles o 104 výpožičiek). Výrazne menej sú vo verejných knižniciach využívané výpožičky prostredníctvom medzinárodnej medziknižničnej výpožičnej služby (MMVS). V roku 2014 bolo zrealizovaných z iných knižníc 216 výpožičiek MMVS (pokles o 23). Pokračuje záujem o využívanie rešeršnej služby vo verejných knižniciach, v roku 2014 bolo vypracovaných 5 432 rešerší (pokles o 295) a 591 bibliografií (nárast o 125).

Pomalú obnovu knižničných fondov a nízky prírastok knižničných jednotiek získaných aktívnou akvizíciou sprevádza pretrvávajúca tendencia úbytku počtu registrovaných aktívnych používateľov. V roku 2014 došlo k ich úbytku o 13 660 na celkový počet 431 401 používateľov (úbytok 3 %, v roku 2013 bol úbytok 5,39 %). Počet registrovaných aktívnych používateľov predstavuje 7,96 % (v roku 2013 predstavoval 8,2 %) z počtu obyvateľov Slovenskej republiky k 31. decembru 2014.

V dôsledku zastaranosti a pomalej obnovy fondov nevyhnutne dochádza k zmene aj charakteru poskytovaných a využívaných služieb verejných knižníc. Klesá objem čitateľov textových dokumentov a rastie počet používateľov, ktorí využívajú elektronické služby a informácie sprístupňované prostredníctvom webových sídiel knižníc. Súčasne stúpa aj záujem o vzdelávacie a kultúrno-spoločenské podujatia knižníc, ktoré navštevuje verejnosť aj bez registrácie v knižnici.

Návštevníci knižnice

V roku 2014 bol pokračoval pokles fyzických návštevníkov verejných knižníc, a to o 185 425 návštevníkov oproti roku 2013 (celkový počet návštevníkov 5 231 977). Výrazne klesol počet návštevníkov, ktorí využili prístup na internet v knižnici, a to o 158 363 oproti roku 2013 (ich celkový počet 372 676). V roku 2014 však iba 492 (nárast po 11 oproti roku 2013) verejných knižníc umožňovalo prístup verejnosti na internet (28,5 % fungujúcich verejných knižníc). Počet počítačov pre verejnosť s prístupom na internet sa znížil o 71 na 1 767 počítačov.

Opačný trend oproti výraznému poklesu fyzických návštevníkov verejných knižníc bol zaznamenaný v prípade návštevníkov podujatí knižníc. V roku 2014 bol ich počet 832 023 (oproti roku 2013 nárast o 42 803 návštevníkov podujatí). Knižnice reagujú na záujem verejnosti o podujatia zvyšovaním počtu realizovaných vzdelávacích a kultúrno-spoločenských podujatí, pričom návštevníci podujatí sú aj bez registrácie v knižnici. V roku 2014 knižnice realizovali 28 283 podujatí, čo predstavuje nárast o 143. Dlhodobý vysoký je aj počet podujatí zameraných na informačnú výchovu. V roku 2014 ich realizovali 7 609 (pokles o 306).

Online služby

Vlastné webové sídlo uviedlo 105 knižníc (nárast o 12). Webové sídla knižníc zaznamenali 2 599 788 návštev. Pomalý nárast bol zaznamenaný v prípade vybavenosti knižníc elektronickými katalógmi sprístupnenými na internete -111 knižníc (nárast o 9), čo bolo len 6,4 % fungujúcich verejných knižníc.

Využívanie elektronických katalógov verejných knižníc však sústavne narastá a v roku 2014 bolo zaznamenaných 2 764 129 vstupov do elektronických katalógov (oproti roku 2013 nárast o 1 107 659 vstupov).

Obdobne je zaznamenaný nárast aj v prípade zodpovedaných dopytov v elektronických referenčných službách – 51 154 (nárast o 19 845).

Používatelia mohli využívať 150 licencovaných elektronických informačných zdrojov, čo predstavuje nárast o 60 a knižnice vytvorili 86 databáz.

Personálne a finančné zabezpečenie činnosti verejných knižníc

Celkový počet pracovníkov prepočítaný na plný úväzok v knižniciach sústavne klesá a v roku 2014 sa znížil o 25,74 úväzkov. Z celkového počtu zamestnancov - 1 363,19 knihovnícke činnosti vykonávalo 1103,71 zamestnancov (pokles o 11,29). K zlepšeniu došlo v odbornom kvalifikačnom zastúpení, 113,33 zamestnancov vykonávajúcich knihovnícke činnosti (nárast oproti roku 2013 o 17,33) malo vysokoškolské knihovnícke vzdelanie. Zaznamenaný bol aj mierny nárast podielu zamestnancov s iným vysokoškolským vzdelaním, ktoré v roku 2014 malo 208,84 zamestnancov (nárast o 0,84 úväzku). Výrazný pokles bol zaznamenaný v prípade zamestnancov so stredoškolským knihovníckym vzdelaním – 505,12 pracovníkov (pokles o 25,88 úväzkov).

Finančné príspevky na činnosť knižníc od zriaďovateľov vzrástli o 1 198 143 EUR na celkových 19 421 403 EUR. Celkové náklady na činnosť verejných knižníc boli 21 892 444 EUR, čo bol oproti roku 2013 nárast o 1 355 591 EUR.

Zaznamenaný bol aj mierny nárast nákladov na nákup knižničného fondu. Tieto náklady 1 457 301 EUR boli oproti roku 2013 zvýšené o 52 568 (v roku 2013 boli znížené o 56 746 €) EUR. Osobitne boli uvedené náklady na nákup elektronických informačných zdrojov, a to vo výške 15 643 (nárast o 14 108) EUR.

Kapitálové výdavky verejných knižníc boli vo výške 727 856 EUR (nárast o 51 033 EUR) a z nich bolo na výstavbu a rekonštrukciu knižníc vynaložených 441 579 (pokles o 49 182) EUR.

Mzdové náklady mierne stúpili o 374 236 EUR na 10 583 225 EUR a priemerná mzda vo verejných knižniciach sa pohybovala na úrovni 646,96 EUR, čo je oproti roku 2013 nárast o 34,5 EUR. Mzdové náklady predstavovali 48,3 % z celkových nákladov na činnosť knižníc.

Vedecké knižnice

Počet knižníc

V roku 2014 poskytovalo knižnično-informačné služby verejnosti 9 vedeckých knižníc.

Knižničný fond, služby knižnice

Knižničný fond vedeckých knižníc zahŕňal 14 176 295 KJ, čo je nárast oproti roku 2013 o 111 726 KJ.

Celkový prírastok predstavuje 134 513 153 108 KJ (z toho povinný výtlačok 65 774 KJ, znížil sa o 4 613 oproti roku 2013), čo je oproti roku 2013 pokles o 18 595 KJ. Darom získali vedecké knižnice 22 966 KJ.

Prírastok kúpou, ktorý predstavuje aktívnu akvizíciu, bol 39 984 KJ (pokles oproti roku 2013 o 12 294 KJ).

Výpožičky

Aj v prípade vedeckých knižníc pokračuje pokles počtu výpožičiek. V roku 2014 sa ich počet znížil o 127 956 na celkových 2 164 982 výpožičiek.

K poklesu došlo vo využívaní MVS. V počte MVS iným knižniciam došlo k poklesu o 20 822 na 23 025, pretože Slovenská národná knižnica pol roka nerealizovala absenčné výpožičky zo svojich fondov kvôli očiste fondu a rekonštrukcii depozitu.

Naopak, narástli výpožičky z iných knižníc, pre svojich používateľov požičali knižnice 25 635 KJ, čo bol nárast oproti roku 2013 o 20 543 KJ. Prostredníctvom MMVS požičali knižnice iným zahraničným knižniciam 303 a vypožičali zo zahraničných knižníc 5 340 KJ.

Používatelia knižnice

V roku 2014 došlo k poklesu počtu registrovaných aktívnych používateľov vedeckých knižníc o 7 175 1 300 na celkový počet 69 462 používateľov.

Návštevníci knižnice

Vedecké knižnice zaznamenali pokles fyzických návštevníkov. V roku 2014 to celkovo bolo 940 172 návštevníkov (oproti roku 2013 pokles o 44 819, najmä z dôvodu obmedzenia služieb SNK na pol roka, avšak aj v roku 2013 bol pokles o 31 874). Z uvedených návštevníkov 140 604 využilo prístup na internet prostredníctvom počítačov vedeckých knižníc, pokles oproti roku 2013 o 4 475.

Počet návštevníkov na podujatiach vedeckých knižníc sa oproti roku 2013 výrazne znížil o 28 742 na 103 209. Vedecké knižnice zorganizovali spolu 1 749 vzdelávacích a kultúrno-spoločenských podujatí pre verejnosť (pokles o 348), z ktorých bolo 464 587 zameraných na informačnú výchovu (pokles o 123).

Online služby

Vedecké knižnice zaevidovali 25 274 793 návštev svojich webových sídiel (nárast o 22 114 976 oproti roku 2013) a 2 152 384 vstupov do svojich online katalógov (oproti roku 2013 nárast o 81 296, v roku 2013 nárast o 395 096).

Vedecké knižnice spolu vytvorili 49 databáz a sprístupňovali 192 (pokles o 27) licencovaných elektronických informačných zdrojov. Zaznamenaný bol súčasne aj pokles počtu vyhľadávaní v elektronických informačných zdrojoch o 89 528. Spolu bolo v rámci vedeckých knižníc zaznamenaných 5 806 716 vyhľadávaní. Pracovníci vedeckých knižníc odpovedali na 27 362 dopytov (pokles o 1 183) v elektronických referenčných službách.

Personálne a finančné zabezpečenie činnosti vedeckých knižníc

Vedecké knižnice mali spolu 869,38 zamestnancov (oproti roku 2013 nárast o 40,38), z nich knihovnícke činnosti vykonávalo 670,91 zamestnancov. Vysokoškolské vzdelanie malo 373,81 (nárast o 38,81) pracovníkov, avšak vysokoškolské knihovnícke vzdelanie malo len 165 (nárast o 13) zamestnancov, stredoškolské knihovnícke vzdelanie 115,54 zamestnancov.

V roku 2014 sa znížili finančné príspevky zriaďovateľov na činnosť vedeckých knižníc o 2 672 670 € na celkových 22 291 028 EUR. Náklady na činnosť vedeckých knižníc boli 23 443 359 EUR (nárast o 5 724 381 EUR).

Pokračuje pokles nákladov na nákup knižničného fondu, v roku 2014 o 377 494 (v roku 2013 sa znížili o 43 648 €) EUR na 736 340 EUR. Osobitne boli uvedené výdavky na nákup elektronických informačných zdrojov vo výške 890 550 (nárast o 256 820) EUR.

Kapitálové výdavky boli oproti roku 2013 zvýšené o 1 776 592 EUR na celkových 13 037 034 EUR.

Mzdové náklady vedeckých knižníc boli vo výške 7 141 145 EUR (nárast o 437 371 EUR), pričom priemerná mzda vo vedeckých knižniciach bola 684,5 EUR (nárast o 10,5 €).

Špeciálne knižnice

Počet knižníc

V roku 2014 poskytovalo knižnično-informačné služby verejnosti 289 špeciálnych knižníc (nárast o 3), 35 knižníc bolo stagnujúcich a 10 špeciálnych knižníc bolo zrušených.

Knižničný fond, služby knižnice

Objem knižničného fondu vo fungujúcich knižniciach oproti roku 2013 vzrástol o 302 845 KJ na celkových 4 276 680 KJ.

Počet výpožičiek klesol o 25 029 výpožičiek na 756 483, avšak zaznamenali sme viac registrovaných aktívnych používateľov o 510, celkovo 57 508.

Podujatia, návštevníci

Špeciálne knižnice v roku 2013 realizovali celkovo 2 771 podujatí (nárast o 1), z nich bolo 544 (nárast o 24) zameraných na informačnú výchovu. Súčasne vzrástol počet návštevníkov na podujatiach na 67 197 (nárast o 8 262).

Zo špeciálnych knižníc má iba 39 vlastné webové sídlo, 55 špeciálnych knižníc má prístupný online katalóg a zaznamenaných bolo 497 113 vstupov do elektronických katalógov týchto knižníc (nárast o 101 065).

Používatelia knižníc mali k dispozícii 110 počítačov s prístupom na internet, mohli využívať 108 licencovaných internetových prameňov, zaznamenaných bolo 31 236 vyhľadávaní v licencovaných elektronických informačných zdrojoch (nárast o 22 412).

Personálne a finančné zabezpečenie činnosti špeciálnych knižníc

V špeciálnych knižniciach pracovalo 304 zamestnancov, z nich 260 vykonávalo knihovnícke činnosti. Vysokoškolské vzdelanie malo 138 pracovníkov, z nich vysokoškolské knihovnícke vzdelanie malo 63 pracovníkov, 79 pracovníkov malo stredoškolské knihovnícke vzdelanie.

Mzdové náklady špeciálnych knižníc boli vo výške 2 607 929,99 EUR, pričom priemerná mzda zamestnancov špeciálnych knižníc bola 714,87 EUR (nárast priemernej mzdy o 60,9 EUR v dôsledku doplnenia štatistického zisťovania o nové špeciálne knižnice).

Náklady na činnosť špeciálnych knižníc boli 4 844 472 EUR (oproti roku 2013 nárast o 743 916 EUR). Na nákup knižničného fondu bolo vynaložených 813 029 EUR (nárast o 121 050), na nákup elektronických informačných zdrojov 64 958 EUR (nárast o 36 113 EUR). Kapitálové výdavky špeciálnych knižníc boli vo výške 132 985 EUR.